

**BADIYIY MATNDA ARGO VA JARGONLARNING QIYOSIY
TAHLILI: “SHAYTANAT” VA 《东北往事：黑道风云20年》 ASARLARI
MISOLIDA**

Jalilova Hilola Jo‘rabek qizi

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti magistranti

Annotatsiya: Maqolada Tohir Malikning “Shaytanat” hamda 孔二狗ning 《东北往事：黑道风云20年》 asarlari asosida argo va jargon birliklarining qiyosiy-semantik, pragmatik va tarjimaviy tahlili beriladi. Kuzatishlar shuni ko‘rsatadiki, har ikki matnda jinoyat muhiti, guruh ichki ierarxiyasi, laqablar va zo‘ravonlik bilan bog‘liq noadabiy qatlam faol. Biroq xitoycha materialda ko‘cha argosi, qurol nomlari va laqab tizimi yetakchi bo‘lsa, o‘zbekcha materialda bahoviy birliklar, ichki “hukm” tizimi hamda huquqiy-idoraviy jargon kuchliroq namoyon bo‘ladi. Maqolada mazkur farqlarning tarjimaviy oqibatlarini ham yoritiladi.

Kalit so‘zlar: badiiy matn, argo, jargon, qiyosiy tahlil, xitoy tili, o‘zbek tili, “Shaytanat”, 《东北往事：黑道风云20年》.

Asosiy qiyosiy ko‘rsatkichlar

Semantik maydon	“Shaytanat”	《东北往事》	Qisqa izoh
Ichki ierarxiya	jo‘raboshi, oshna, hamtovoq	大哥 dàgē, 哥们儿 gēmenr, 兄弟 xiōngdì	Har ikki asarda ham “o‘zimizniki” kodi kuchli
Laqab tizimi	Kesakpolvon, Chuvrindi, Xumkalla	二狗 èrgōu, 二虎 èrhǔ, 小北京 xiǎoběijīng	Laqablar ijtimoiy mavqe va muhitni bildiradi
Jinoyatchi shaxs	o‘g‘ri, muttaham, kallakesar	流氓 liúmáng, 小混混 xiǎohùnhùn	O‘zbekcha matnda bahoviylik, xitoycha

		hùnhun, 黑道大哥 hēidào dàgē	matnda tipologik nomlash kuchli
Qurol	bilvosita va harakatga yo'naltirilgan	家伙 jiāhuo, 匣子炮 xiázipào, 军刺 jūncì	Xitoycha matnda qurol leksikasi boyroq
Huquqiy qatlam	qamoq, tergovchi, hukm, prokuratura	nisbatan sust	“Shaytanat” rasmiy tizim bilan to‘qnashuvni kuchliroq beradi

Kirish

Badiiy asarda argo va jargon birliklari personajning ijtimoiy portretini, muhitning ichki qonunini va yashirin munosabatlar tizimini ko'rsatadigan kuchli uslubiy vositadir. Shu jihatdan Tohir Malikning “Shaytanat” hamda 孔二狗ning 《东北往事：黑道风云20年》 asarlari qiyosiy kuzatish uchun qulay material beradi. Har ikki asarda jinoyat olami, guruh ierarxiyasi, laqablar, tahdid, zo‘ravonlik va yashirin kelishuv bilan bog‘liq qatlam faol bo‘lib, tilning noadabiy resurslari orqali muhitning ichki mexanizmi ochiladi [1].

Tahlil materiali va yondashuvi

Mazkur maqolada dissertatsiya doirasida to‘plangan qiyosiy kuzatishlardan foydalanildi. Tahlilda semantik maydon, guruh ichki ierarxiyasi, qurol va zo‘ravonlik leksikasi hamda huquqiy-idoraviy qatlam alohida kuzatildi. Birliklarni saralashda ularning oddiy so‘zlashuv unsuri emas, balki muhitga xos, identifikatsion yoki yashirish vazifasiga ega bo‘lishi mezon qilib olindi [1; 2].

Jinoyat muhiti nomlashdagi farqlar

《东北往事》 da jinoyat muhiti avvalo tipologik nomlash orqali ko‘rinadi: 流氓 (liúmáng), 大流氓(dà liúmáng), 小流氓(xiǎo liúmáng), 小混混(xiǎo hùnhun), 黑道大哥 (hēidào dàgē), 混社会(hùn shèhuì) kabi birliklar ko‘cha-jinoiy tipni bevosita ataydi. Bu birliklarda ijtimoiy tur va obro‘ darajasi muhim o‘rin tutadi. “Shaytanat”da esa jinoyat olamidagi shaxslar ko‘proq bahoviy va qo‘rqituvchi nomlar bilan

ifodalanadi: o‘g‘ri, muttaham, kallakesar, hezalak, to‘da, suyuqqa chiqarmoq, gum qilmoq kabi birliklar shaxsning ijtimoiy turidan ko‘ra uning xavfli, noqonuniy yoki pastkash sifatini kuchliroq urg‘ulaydi [1].

Demak, xitoycha materialda tipologik nomlash, o‘zbekcha materialda esa baholovchi nomlash kuchli. Badiiy ta‘sir nuqtai nazaridan bu juda muhim: 《东北往事》 o‘quvchini muhitning ijtimoiy tuzilmasi bilan tanishtirsa, “Shaytanat” ko‘proq axloqiy-salbiy bo‘yoq va ichki tahdid muhitini kuchaytiradi.

Ichki ierarxiya va laqablar tizimi

Har ikki asarda guruh ichki ierarxiyasi maxsus murojaat va laqablar tizimi orqali belgilanadi. 《东北往事》 da 大哥 (dàgē), 哥们儿 (gēmenr), 兄弟 (xiōngdì) kabi birliklar birdamlik va bo‘ysunish kodini yaratadi. Bunga qo‘shimcha ravishda 二狗 (èrgǒu), 二虎 (èrhǔ), 小北京 (xiǎo běijīng), 镇东洋 (zhèn dōngyáng) kabi laqablar shaxsni guruh ichida tanitish, ijtimoiy obro‘cini ko‘rsatish va mahalliy kolorit yaratish vazifasini bajaradi [1].

“Shaytanat”da esa jo‘raboshi, oshna, hamtovoq, shotir, qozi, qozixona singari birliklar ichki bo‘ysunish va norasmiy “hukm” tizimiga ishora qiladi. Bu birliklar faqat murojaat vositasi emas, balki guruhning amaldagi ijtimoiy tuzilishini ham ifodalaydi. Ayniqsa, qozi va qozixona birliklari rasmiy tizimdan tashqarida ishlaydigan ichki hukm va jazolash tizimini anglatishi bilan diqqatga sazovor [1; 3].

Qurol va zo‘ravonlik leksikasi

Qurol va zo‘ravonlik maydonida 《东北往事》 ancha boyroq ko‘rinadi. Unda 家火 (jiāhuo), 匣子炮 (xiázipào), 沙喷子 (shāpēnzi), 军刺 (jūncì), 三棱刮刀 (sānléng guādāo) kabi qurol nomlari aniq va ko‘cha argosiga xos shaklda beriladi. Bu vositalar badiiy matnda to‘qnashuvni konkretlashtiradi va muhitning vizual haqiqatini kuchaytiradi. “Shaytanat”da esa zo‘ravonlik ko‘proq harakat va oqibat orqali ifodalanadi: gum qilmoq, suyuqqa chiqarmoq, ishni pishitmoq, payini qirqmoq kabi birliklarda jarayonning vositasidan ko‘ra natijasi va yashirin mohiyati muhimroq [1].

Shunday qilib, xitoycha matnda “nima bilan” degan savolga javob beruvchi qurol leksikasi faol, o‘zbekcha matnda esa “nima qilindi” va “qanday yo‘q qilindi” mazmuni kuchliroq. Bu farq badiiy uslub va tarjima usuliga bevosita ta’sir qiladi.

Huquqiy-idoraviy qatlam

Huquqiy-idoraviy qatlamda “Shaytanat” sezilarli ustunlik qiladi. Qamoq, qamoqxona, hibsga olmoq, so‘roqxona, tergovchi, qoralovchi, oqlovchi, guvoh, hukm, prokuratura kabi birliklar roman matnida jinoyat olami bilan rasmiy tizimning doimiy to‘qnashuvini ko‘rsatadi [1]. 《东北往事》da esa badiiy urg‘u ko‘proq ko‘cha muhiti, jinoiy obro‘ va shaxslararo zo‘ravonlikka qaratilgan bo‘lib, rasmiy-huquqiy qatlam nisbatan sustroq ishtirok etadi.

Bu jihat ikki asarning umumiy poetikasini farqlaydi: “Shaytanat”da jinoyat va davlat tizimi parallel ravishda ko‘rsatiladi, 《东北往事》da esa ko‘proq ko‘cha va to‘da ichki hayoti markazga chiqadi. Shu bois “Shaytanat”ni o‘qishda kriminal jargon bilan birga protsessual leksika ham muhim, 《东北往事》ni o‘qishda esa ko‘cha laqablari va qurol nomlari markaziy qatlamga aylanadi.

Tarjimaviy kuzatishlar

Mazkur farqlar tarjimada ham turli muammolarni keltirib chiqaradi. 《东北往事》dagi 黑道大哥 (hēidào dàgē), 哥们儿 (gēmenr), 匣子炮 (xiázipào), 沙喷子 (shāpēnzi) singari birliklarni to‘g‘ridan-to‘g‘ri lug‘aviy yo‘l bilan ko‘chirish ko‘pincha yetarli bo‘lmaydi, chunki ularda faqat denotativ emas, balki muhitga xos uslubiy va sotsial signal ham bor. “Shaytanat”dagi jo‘raboshi, qozixona, hamtovoq, payini qirqmoq kabi birliklar ham shunday: ular so‘zma-so‘z emas, funksional-ekvivalent yo‘l bilan berilgandagina mazmuni to‘liq ochiladi [1; 4].

Shu bois badiiy tarjimada uch asosiy tamoyil muhim: birinchisi, muhitning ierarxik munosabatini saqlash; ikkinchisi, bahoviy bo‘yoqni yo‘qotmaslik; uchinchisi, kerak bo‘lsa izoh yoki funksional almashtirishdan foydalanish. Tarjima jarayonida shakliy tenglikdan ko‘ra sotsial va uslubiy tenglik muhimroq ekanini aynan shu asarlar misolida yaqqol ko‘rish mumkin.

Xulosa

Qiyosiy kuzatish natijalari shuni ko'rsatadiki, "Shaytanat" va 《东北往事：黑道风云20年》 bir xil kriminal maydonni yoritadi, biroq buni turli til mexanizmlari orqali bajaradi. Xitoycha matnda ko'cha argosi, laqablar va qurol leksikasi faolroq; o'zbekcha matnda bahoviy birliklar, ichki norasmiy hukm tizimi va huquqiy-idoraviy jargon kuchliroq. Demak, ikki asar nafaqat kriminal muhitni, balki ikki turli sotsiolingvistik modellashtirish usulini ham ko'rsatadi. Bu hol qiyosiy tilshunoslik, badiiy tarjima va noadabiy leksikani tipologik tavsiflash uchun muhim ilmiy xulosa beradi [1].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Jalilova H. J. Xitoy va o'zbek tillarida argo va jargonlarning qo'llanilishi va xususiyatlari. Magistrlik dissertatsiyasi. – Toshkent, 2026.
2. Tohir Malik. Shaytanat. 1–3-kitoblar. – Toshkent.
3. 孔二狗 《东北往事：黑道风云20年》. – 北京
4. Saidova, N. A. O'zbek va ingliz tillarida argo hamda jargonlar tarjimasining o'ziga xos tomonlari. – 2025.